GENTA

GENÇ TARTIŞMACILAR

MECLİSİ | 2026

Çalışma Rehberi

Adalet Komisyonu

İfade Özgürlüğü, Dini Değerlerin Korunması ve 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Ekseninde Hukuki Dengenin Belirlenmesi

İÇİNDEKİLER

Akademi Başkanından Mektup
Akademik Asistandan Mektup

1. Komisyona Giriş

Gündem Maddesine Giriş;İfade Özgürlüğü, Dini Değerlerin Korunması ve 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Ekseninde Hukuki Dengenin Belirlenmesi

3. Anahtar Kavramlar

4. Konunun Temel Boyutları (Hukuki, Tarihsel, İdari ve Sosyal Arka Plan)

4.1 Tarihsel Gelişim

4.2 Türkiye'deki Mevcut Yasal Çerçeve

4.3 İdari ve Yargısal Uygulamalar

4.4 Sosyolojik ve Etik Boyut

4.5 Yapay Zekâ ve Üretken İçeriklerin İfade Özgürlüğü Boyutu

4.6 Yargı Ortamında Hukuki Teminat ve Sulh Ceza Hakimliğinin Yapısal Sorunları

5. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları

6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk

7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri

8. Komisyon Tartışma Soruları

9. Ekstra Okuma Listesi

KAYNAKÇA

Akademi Başkanından Mektup

Sayın katılımcılar, kıymetli ekibim;

Sizlerle, üzerinde yaklaşık iki aydır ekibimle birlikte büyük bir gayretle çalıştığımız bu meclis simülasyonunda bir araya gelmekten büyük bir onur duyuyorum. Ben Ahmet İshak OLGUN; Pendik İTO Şehit Ahmet Arslanhan Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıf öğrencisi olarak bu meclis simülasyonunda Akademi Başkanlığı görevini üstleniyorum.

Ekibimle birlikte temel gayemiz; akademik münazara, uluslararası ilişkiler, parlamenter kültür ve diplomatik simülasyon birikimlerimizin ışığında, genç bireyler olarak analitik düşünceyi ve demokrasi bilincini ön plana çıkarmaktır. Komisyonlarımızda ele aldığımız ulusal ve küresel meseleleri yalnızca yüzeysel tartışmalarla değil; çoğulcu katılım ilkelerine, özgür tartışma ortamına ve nitelikli fikri altyapıya dayandırarak derinlemesine kavramayı hedefliyoruz. Bilgi, sadece bireysel bir birikim değil; meclis zemininde demokratik ve hakkaniyetli reformlar inşa etmek ve toplumun istifadesine sunmak için paylaşıldıkça anlam kazanan kurumsal bir sorumluluktur. Bu yüzden her şeyi bildiğimiz yanılgısına kapılmadan, sorgulamaya, araştırmaya ve katılımcı-teorik çıktılar üretmeye kararlılıkla devam etmek zorundayız.

Ulusal ve uluslararası platformlarda elde ettiğimiz tecrübelerle de sabit olduğu üzere; halk iradesi, çoğulculuk, kamu yararı, insan onuru ve ifade hürriyeti gibi evrensel demokrasi ilkelerini çağımızın dinamikleriyle buluşturmaya, hayatın ve mevzuatın her alanında demokratik adalet idesini hâkim kılmaya talip olmalıyız. Geleceğin demokratik ve katılımcı devlet mimarisine akılcı, tutarlı ve nitelikli birer taş da biz koymalıyız.

Amacımız sizlere akademik donanımı yüksek, nitelikli, demokratik ve ufuk açıcı bir müzakere ortamı sunmaktır. Demokrasinin ve hakkaniyetin üstünlüğünü şiar edindiğimiz bu süreçte, ortaya koyacağınız nitelikli fikirlerinizle ve yapıcı tartışmalarınızla bu simülasyona katacağınız değere gönülden inanıyoruz.

Sevgi ve saygılarımla...

Genç Tartışmacılar Meclisi'26 Akademi Başkanı

Ahmet İshak OLGUN

Akademik Asistandan Mektup

Adalet Komisyonu Akademik Asistanı olarak sizleri, demokratik toplumların temel harcı olan ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü ile kamusal değerlerin korunması arasındaki hassas dengeyi ele alacağımız birinci gündem maddemizde saygıyla selamlıyoruz.

Demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez unsuru olan ifade özgürlüğü; yalnızca genel kabul gören fikirleri değil, aynı zamanda toplumu sarsan, rahatsız eden veya aykırı gelen düşünceleri de koruma altına almaktadır. Ancak toplumsal bir arada yaşama iradesi; kamu düzeni, milli güvenlik, genel ahlak ve başkalarının şeref ve haysiyetinin korunması amacıyla bu hürriyetin meşru sınırlamalara tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde dijitalleşmeyle birlikte artan dezenformasyon, nefret söylemi ve muğlak ceza normlarının yarattığı otosansür riski, hak ve özgürlükler arasındaki sınırların yeniden ve büyük bir titizlikle çizilmesini elzem kılmaktadır.

Bu simülasyon oturumu boyunca siz saygıdeğer delegelerden beklenen; suç ve cezada kanunilik, ölçülülük ve hukuki güvenlik ilkelerinden ödün vermeden, evrensel insan hakları standartları çerçevesinde kamusal koruma normlarını dengeleyecek nitelikli ve uygulanabilir yasa teklifleri tasarlamanızdır.

Çalışmalarınızda üstün başarılar diler, adalet ve hakkaniyet temelinde verimli bir komisyon süreci geçirmenizi temenni ederiz.

Münira OKUMUŞ
Adalet Komisyonu Akaddemik Asistanı

1. Komisyona Giriş

Adalet Komisyonu; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü uyarınca faaliyet gösteren, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen adalet işleri ile medeni hukuk, ceza hukuku, borçlar kanunu gibi temel kanunlar, sivil ve askeri yargılama hukuku, mahkemelerin kuruluş ve işleyişleri, kaçakçılıkla mücadele, af, terörizmle mücadele, hâkimler, savcılar, avukatlar vb. ile ilgili konulardaki kanun tekliflerini görüşen ihtisas komisyonudur

Gündem Maddesine Giriş;İfade Özgürlüğü, Dini Değerlerin Korunması ve 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Ekseninde Hukuki Dengenin Belirlenmesi

Demokratik toplumların temelini oluşturan ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, bireyin bilgiye ulaşma, fikirlerini serbestçe oluşturma ve bunları kamuoyuyla paylaşma hakkını güvence altına almaktadır. Ulusal ve uluslararası mevzuat metinlerinde korunan bu hürriyet, yalnızca genel kabul gören veya zararsız fikirleri değil; aynı zamanda devleti, kuramları ya da toplumun bir kesimini sarsan, rahatsız eden veya aykırı gelen düşünceleri de kapsar. Ancak toplumsal bir arada yaşamanın devamlılığı; kamu düzeni, milli güvenlik, genel ahlak ve kişilik haklarının korunması amacıyla bu özgürlüğün meşru sınırlar dairesinde kısıtlanmasını gerekli kılabilmektedir.

Günümüzde dijitalleşme ve kitle iletişim araçlarının hız kazanmasıyla birlikte dezenformasyon, nefret söylemi, otosansür riski ve algoritmik kısıtlamalar gibi yeni hukuki ve sosyolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, temel hak ve özgürlüklerin kanunilik, ölçülülük ve hakkın özüne dokunmama ilkeleri çerçevesinde korunmasını ve meşru sınırlama rejiminin yeniden değerlendirilmesini elzem hale getirmektedir.

Bu Çalışma Rehberi; ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün tarihsel ve hukuki gelişimini, Türk mevzuatındaki mevcut durumunu, uluslararası içtihatları ve uygulamada karşılaşılan temel çatışma noktalarını çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır. Komisyon üyelerinin müzakereler boyunca suç ve cezada kanunilik ile adil yargılanma ilkelerinden ödün vermeksizin, kamusal değerlerin korunması ile bireysel hürriyetler arasındaki ideal hukuki dengeyi kuracak nitelikli çözüm önerileri sunmaları beklenmektedir.

3. Anahtar Kavramlar

3.1 İfade Özgürlüğü: Bireyin herhangi bir resmi makamın müdahalesi olmaksızın bilgi, haber ve düşünceleri serbestçe edinme, araştırma, oluşturma, açıklama ve sözlü, yazılı, görsel veya dijital yollarla başkalarına aktarma hakkıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Anayasa'nın 26. maddesi çerçevesinde korunan bu hak, yalnızca kabul gören veya zararsız düşünceleri değil, aynı zamanda devleti veya toplumun bir kesimini sarsan, rahatsız eden veya şok eden fikirleri de güvence altına alır.

3.2 Nefret Söylemi: Irk, etnik köken, din, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik durumu veya toplumsal aidiyet temellerine dayanarak belirli bir grubu veya topluluğu hedef gösteren, aşağılayan, ötekileştiren, düşmanlığa sevk eden veya bu gruplara karşı şiddeti teşvik eden söylem, eylem ve yayınlardır. İfade özgürlüğü sınırları dışında tutulan ve uluslararası sözleşmeler uyarınca cezalandırılması öngörülen hukuka aykırı bir fiildir.

3.3 Eleştiri Hakkı: Kamusal figürlerin, siyasetçilerin, kurumların veya kamu görevi ifa eden bireylerin karar, beyan ve eylemlerine ilişkin olarak yapılan değer yargısı ve değerlendirmelerdir. Siyasi eleştiri hakkı, demokratik denetimin sağlanması ve şeffaflık açısından geniş bir koruma alanına sahiptir; kamuya mal olmuş kişilerin eleştirilere karşı tahammül yükümlülüğü sıradan bireylere kıyasla daha yüksektir.

3.4 Kamu Düzeni: Toplumun huzur, güvenlik, dirlik ve esenlik içinde yaşamasını sağlayan, hukuki ve fiili dengelerin bütünüdür. İfade özgürlüğünün kısıtlanmasında meşru bir sebep olarak Anayasa'da yer almakla birlikte, kamu düzeni kavramının soyut ve muğlak yapısının temel hakları kısıtlama aracı haline gelmemesi için somut ve yakın tehlike kriteriyle değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.5 Ölçülülük İlkesi: Temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması durumunda, kısıtlama için başvurulan araç ile ulaşılmak istenen amaç arasında adil ve makul bir dengenin gözetilmesi zorunluluğudur. İlke; elverişlilik, zorunluluk ve orantılılık olmak üzere üç alt unsurdan oluşur ve kısıtlamanın hakkın özüne dokunmamasını şart koşar.

3.6 Otosansür: Bireylerin veya basın mensuplarının, olası hukuki soruşturmalar, idari yaptırımlar, toplumsal baskı veya ekonomik kaygılar sebebiyle hukuka aykırı olmasa dahi kendi düşünce ve ifadelerini açıklamakta çekinceli davranması veya ifadeyi tamamen bastırması durumudur. Otosansür, özgür tartışma ortamını doğrudan zedeleyen örtülü bir ihlal niteliği taşır.

3.7 Şöhret ve Kişilik Hakları: Bireyin doğuştan sahip olduğu, şeref, haysiyet, itibar, resim, ad ve özel hayatın gizliliği gibi unsurları kapsayan mutlak haklar bütünüdür. İfade özgürlüğü ile

kişilik hakları karşı karşıya geldiğinde yargı erki, kamu yararı ve hakikat unsurlarını göz önünde bulundurarak haklar arası dengeyi kurar.

3.8 Dezenformasyon: Kamuoyunu kasten yanıltmak, kamu barışını bozmak, toplumsal huzursuzluk yaratmak veya belirli çıkar gruplarına fayda sağlamak amacıyla bilerek, isteyerek ve kurgusal olarak yanlış veya saptırılmış bilginin üretilmesi ve yayılması durumudur.

3.9 Kışkırtıcılık (Suça Tahrik): Kamu barışını tehlikeye atacak biçimde halkı suç işlemeye, kin ve düşmanlığa açıkça sevk eden söylem ve çağrılardır. Bir ifadenin kışkırtıcılık veya suça tahrik niteliğinde sayılabilmesi için eylemin doğrudan, yakın ve somut bir tehlike doğurmaya elverişli olması gerekir.

3.10 Kanunilik İlkesi: Temel hak ve özgürlüklere yapılacak her türlü müdahalenin şekli anlamda açık, net, öngörülebilir ve kısıtlamanın sınırlarını tereddüde yer bırakmayacak biçimde gösteren bir kanun maddesine dayanması zorunluluğudur. Hukuk güvenliği ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

3.11 Stratejik Halk Katılımını Engelleme Davaları: *Stratejik halk katılımını engelleme davaları*, ekonomik veya siyasi bakımdan güçlü aktörler ile şirketlerin, üzerlerindeki kamuoyu denetimini işlevsiz kılmak maksadıyla başvurdukları hukuki bir baskı yöntemidir. Bu tür davalarda asıl gaye hukuki bir hakkı elde etmekten ziyade; eleştirel yayın yapan gazetecileri, akademisyenleri, araştırmacıları ve sivil toplum aktivistlerini uzun ve yıpratıcı yargılama süreçleriyle ekonomik ve ruhsal açıdan çökertmektir. Ağır tazminat ve ceza tehditleri altında yürütülen bu süreçler, kamu yararını ilgilendiren hususlarda toplumun haber alma ve denetim hakkını doğrudan zedelemektedir.

3.12 İnternet Unutulma Hakkı: *İnternet unutulma hakkı*, dijital çağda bireyin şeref, haysiyet ve kişisel verilerinin korunması hakkı ile kamuoyunun haber alma hürriyetini ve basın özgürlüğü arasındaki hassas denge çizgisini temsil etmektedir. Dijital hafızada süresiz biçimde kalan ve güncelliğini yitirmiş haber veya içeriklerin bireyin kişisel gelişimine ve itibarına zarar vermesi durumunda; ilgili verilerin arama motorlarından endekslenmesinin kaldırılmasını veya dijital mecralardan silinmesini talep etme yetkisi olarak tanımlanmaktadır.

3.13 Gölge Banlama ve Algoritmik Sansür: *Gölge banlama ve algoritmik sansür*, özel sosyal medya platformları ile dijital mecraların, kullanıcılara herhangi bir bildirimde bulunmaksızın ve şeffaf olmayan yazılımsal mekanizmalar aracılığıyla belirli söylem, hesap veya görüşlerin görünürlüğünü doğrudan kısıtlaması durumudur. Klasik devlet sansürünün yerini alan bu örtülü müdahale türü, dijital kamusal alandaki tartışma ortamının tarafsızlığını ve çok sesliliğini zedeleyen temel hususlardan biridir.

3.14 Caydırıcı Etki: *Caydırıcı etki*, sınırları net çizilmemiş muğlak hukuki yaptırımların, yüksek ceza tehditlerinin veya öngörülebilir olmayan soruşturma süreçlerinin toplumda ve basında yarattığı sinme ve ifade açıklayamama halidir. Bireylerin veya basın mensuplarının kanuna aykırı olmadığını bildikleri düşüncelerini dahi olası yaptırımlardan çekinerek dile getirmekten kaçınmaları, toplumsal otosansürü derinleştirmekte ve özgür tartışma kültürünü zayıflatmaktadır.

3.15 Serbest Fikir Piyasa Teorisi: *Serbest fikir piyasası teorisi*, yanlış, hatalı veya toplumun bir kesimini rahatsız eden fikirlerin devlet eliyle ya da idari sansür mekanizmalarıyla yasaklanması yerine, daha fazla tartışma ve özgür fikir teatisinin sağlandığı açık bir tartışma ortamında elenmesi gerektiğini savunan hukuki ve felsefi yaklaşımdır. Bu anlayışa göre hakikat, ancak düşüncelerin serbestçe yarışabildiği sınırsız bir kamusal alanda ortaya çıkabilir.

4. Konunun Temel Boyutları (Hukuki, Tarihsel, İdari ve Sosyal Arka Plan)

4.1 Tarihsel Gelişim

İfade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, insanlık tarihinin mutlakiyetçi rejimlerden demokratik hukuk devletine geçiş süreciyle birlikte şekillenmiştir. Antik Yunan'daki isegoria ve parrhesia kavramları bu hakkın ilk felsefi temellerini oluştursa da, ifade hürriyeti o dönemde yalnızca ayrıcalıklı bir yurttaş kesimine tanınmıştır. Orta Çağ'da din ve devlet baskısıyla kurumsallaşan sansür mekanizmaları, 15. yüzyılda matbaanın icadıyla kırılmaya başlamıştır. Fikirlerin hızla yayılması karşısında iktidarlar ruhsatname ve izin sistemleri geliştirmiş; buna karşı 1644'te John Milton'ın kaleme aldığı Areopagitica risalesi ise tarihteki ilk önemli sansür karşıtı hukuki ve felsefi metin olmuştur. Hak, modern ve evrensel boyutuna Aydınlanma Çağı devrimleriyle ulaşmıştır:

- **1689 İngiliz Haklar Beyannamesi:** Parlamenter ifade özgürlüğünü güvenceye almıştır.
- **1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi:** Düşünce iletişimini insanın en değerli haklarından biri ilan etmiştir.
- **1791 ABD Anayasası 1. Değişikliği:** Yasama organının ifade ve basın özgürlüğünü kısıtlayan kanun yapmasını mutlak olarak yasaklamıştır.

20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ifade özgürlüğü uluslararası hukukun emredici normu haline gelmiştir. 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile küresel güvenceye kavuşmuştur. Günümüzde ise dijital kitle iletişim araçları ve sosyal medya ağlarının yaygınlaşmasıyla ifade özgürlüğü; fiziki alandan dijital kamusal alana taşınmış, kısıtlama yöntemleri ise içerik engelleme, dijital otosansür ve veri

denetimine evrilmiştir.

4.2 Türkiye'deki Mevcut Yasal Çerçeve

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, hiyerarşik olarak anayasal normlar, uluslararası sözleşmeler ve kanuni düzenlemeler dairesinde korunmakta ve sınırlandırılmaktadır.

4.2.1. Anayasal Temeller: Anayasa'nın 25. maddesi düşünce ve kanaat hürriyetini mutlak bir güvenceye kavuşturarak kimsenin düşüncelerinden dolayı kınanamayacağını ve suçlanamayacağını düzenler. 26. madde ise düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini korur; ancak kamu düzeni, milli güvenlik, genel sağlık, genel ahlak ve başkalarının şöhret veya haklarının korunması amacıyla sınırlandırılabileceğini hükme bağlar. Bu kısıtlamaların Anayasa'nın 13. maddesindeki ölçülülük, kanunilik ve hakkın özüne dokunmama ilkelerine uygun olması zorunludur. Ayrıca Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanunlarla çeliştiğinde esas alınır.

4.2.2. Ceza Mevzuatı ve Kısıtlama Hükümleri: Türk Ceza Kanunu bünyesinde ifade özgürlüğünün sınırlarını çizen temel suç tipleri yer almaktadır:

- **TCK m. 125 (Hakaret) ve TCK m. 299 (Cumhurbaşkanına Hakaret):** Kişilik haklarını ve devletin tepesini korumayı amaçlayan düzenlemelerdir.
- **TCK m. 216 (Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama) ve TCK m. 217/A (Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma):** Kamu barışını ve düzenini koruma gerekçesiyle ihdas edilmiş hükümlerdir.
- **TCK m. 301 (Türk Milletini, Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama):** Kamu kurumlarının itibarını korumayı amaçlar; ancak eleştiri amacıyla yapılan açıklamaların suç oluşturmayacağı maddede açıkça belirtilmiştir.

4.2.3. Özel Kanunlar ve Dijital Alan Düzenlemeleri: 5651 Sayılı İnternet Kanunu, internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi, erişimin engellenmesi ve içeriğin çıkarılması usullerini düzenler. 5187 Sayılı Basın Kanunu ise basın özgürlüğünün kullanılması, haber verme ve eleştiri hakkının hukuki sınırlarını belirler.

4.3 İdari ve Yargısal Uygulamalar

Türkiye'de ifade özgürlüğünün pratikteki sınırları, idari makamların düzenleyici ve denetleyici işlemleri ile yargı organlarının soruşturma ve kovuşturma süreçlerindeki takdir marjı çerçevesinde şekillenmektedir.

4.3.1. İdari Tedbirler ve Dijital Alan Denetimi: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu gibi idari özerkliğe sahip kurumlar, kamu düzeni, milli güvenlik ve kişilik haklarının korunması gerekçeleriyle içerik çıkarma, erişimin engellenmesi, yayın durdurma ve idari para cezası verme yetkilerine sahiptir. 5651 sayılı Kanun uyarınca uygulanan erişim engelleme kararlarında, ihlale konu içeriğe erişimin engellenmesi esas iken, uygulamada zaman zaman internet sitesinin veya platformun tamamına erişimin engellenmesi, ölçülülük ve orantılılık ilkeleri bakımından tartışmalara yol açmaktadır.

4.3.2. Yargısal Soruşturma ve Takdir Marjı: Ceza muhakemesi sürecinde, TCK m. 216 ve TCK m. 299 gibi suç tipleri kapsamında açılan soruşturmalarda, iddia makamı ile derece mahkemelerinin eleştiri ile suç teşkil eden söylem arasındaki ayrımı nasıl yorumladığı belirleyicidir. Yargı organlarının soyut kamu düzeni tehlikelerini somut ve yakın tehlike kriteri aramadan cezalandırma eğilimi, yargısal süreçlerin caydırıcı etkisi sebebiyle otosansürü tetikleyebilmektedir.

4.3.3. Anayasa Mahkemesi ve AİHM Bireysel Başvuru İçtihatları: Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına ilişkin bireysel başvurularda, derece mahkemelerinin kararlarını sıkı bir orantılılık ve zorunlu toplumsal ihtiyaç testine tabi tutmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin pilot karar usulleri ve ihlal kararları, idari ve yargısal uygulamaların uluslararası normlara uyumlaştırılmasında temel bir referans işlevi görmektedir.

4.4 Sosyolojik ve Etik Boyut

İfade özgürlüğü, yalnızca yasal ve idari normlarla sınırlı bir hukuki kurum değil; aynı zamanda toplumsal barış, kitle iletişimi ve kamusal etik ile doğrudan etkileşim halinde olan dinamik bir sosyolojik olgudur.

4.4.1. Dijital Kamusal Alan ve Kutuplaşma: Geleneksel medyanın yerini alan dijital kitle iletişim araçları ve sosyal medya platformları, kamusal tartışma zeminini demokratikleştirmiş

olmakla birlikte toplumsal kutuplaşmayı ve linç kültürünü de derinleştirmiştir. Algoritmik yankı odaları, bireylerin yalnızca kendi görüşlerini pekiştiren içeriklere maruz kalmasına yol açmakta; bu durum ötekileştirici söylemlerin ve nefret dilinin toplumsal kabul görmesini kolaylaştırmaktadır.

4.4.2. Kamusal Vicdan ve Toplumsal Duyarlılıklar: İfade özgürlüğü ile kamu vicdanı, toplumsal değerler ve genel ahlak ilkeleri arasındaki denge, çok kültürlü ve dinamik sosyolojik yapılarda hassas bir çatışma alanıdır. Bireysel özgürlüklerin alanı genişletilirken toplumsal bir arada yaşama iradesini ayakta tutan milli ve manevi değerlerin, kamu barışının ve toplumsal dokunun zedelenmemesi etik bir zorunluluk olarak öne çıkmaktadır.

4.4.3. Etik Sorumluluk ve Özdenetim: Hak ve özgürlüklerin kullanımı, doğası gereği ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Sınırsız bir serbesti anlayışının kitle iletişiminde dezenformasyon, bilgi kirliliği ve itibar suikastlarına dönüşmesi; basın mensupları, dijital içerik üreticileri ve vatandaşlar açısından etik ilkelerin ve özdenetim mekanizmalarının hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yasal yaptırımların ötesinde, toplumsal medya okuryazarlığının artırılması ve etik sorumluluk bilincinin yerleşmesi, özgür ve nitelikli bir tartışma ortamının sürdürülebilirliği için şarttır.

4.5 Yapay Zekâ ve Üretken İçeriklerin İfade Özgürlüğü Boyutu

Dijital kitle iletişiminde üretken yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşması, ifade hürriyetinin sınırları ve bilgi güvenilirliği açısından yeni hukuki boyutlar kazandırmıştır. Yapay zekâ sistemleri aracılığıyla kurgusal olarak üretilen dezenformasyon içerikli metinlerin, gerçeğe aykırı biçimde dönüştürülen görsel ya da ses kayıtlarının ifade özgürlüğü korumasından yararlanıp yararlanamayacağı ciddi bir tartışma konusudur. Siyasi figürlerin ve kamuoyuna mal olmuş kişilerin rızası olmaksızın dijital tekniklerle manipüle edilmesi, hem kişilik haklarını ve itibar güvencesini tehdit etmekte hem de seçmen iradesini sakatlama riski taşımaktadır. Bu doğrultuda, üretken yapay zekâ içeriklerinin yasal sınırlarının belirlenmesi ve şeffaflık kriterlerinin mevzuata entegre edilmesi zaruridir.

4.6 Yargı Ortamında Hukuki Teminat ve Sulh Ceza Hakimliğinin Yapısal Sorunları

Türkiye'de dijital mecralardaki erişim engelleme ve içerik çıkarma kararlarını vermekle görevli *Sulh Ceza Hakimlikleri*, tek hakimli yapıları ve kararlarına karşı itiraz mekanizmasının yine bir başka Sulh Ceza Hakimliği tarafından incelenmesi sebebiyle yargısal teminat açısından tartışılmaktadır. Erişim engelleme kararlarının somut ve yakın tehlike kriteri aranmaksızın ve duruşmasız olarak hızlıca alınabilmesi, internet ve basın özgürlüğü üzerinde orantısız bir idari ve yargısal baskı yaratmaktadır. Mahkemelerin gerekçeli karar yazma yükümlülüğünü şekli unsurlarla sınırlı tutması ve dikey üst yargı denetiminin bulunmayışı, hak ihlallerinin idari makamlar eliyle kalıcı hale gelmesine yol açabilmektedir.

5. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları

A) Siyasi Eleştiri ve Hakaret Ayrımı: Siyasetçilerin ve kamu idarecilerinin eleştirilere karşı dayanma eşiği sıradan vatandaşlardan farklıdır. Uluslararası içtihatlar, kamuoyuna mal olmuş kişilerin sert, rahatsız edici ve sarsıcı söylemlere daha fazla tolerans göstermesi gerektiğini vurgular. Zira siyasi eleştiri hakkı, demokratik denetimin ana damarlarından biridir. Buna karşın uygulamada, Türk Ceza Kanunu'ndaki hakaret ve cumhurbaşkanına hakaret maddeleri çerçevesinde açılan soruşturmalarda sert siyasi eleştiri ile kişilik haklarının ihlali arasındaki sınır sıklıkla belirsizleşmektedir.

B) Milli Güvenlik ve Şeffaflık Dengesi: Anayasa'nın 26. maddesi milli güvenliği sınırlandırma sebebi saysa da, milli güvenlik kavramı ucu açık tanımlandığında idarenin eylemlerini denetimden kaçırma aracına dönüşebilir. Yolsuzluk veya kamu zararı iddialarını araştıran gazetecilerin devlet sırrını ifşa suçlamasıyla engellenmesi halkın bilgi edinme hakkını doğrudan zedeler.

C) Dijital Mecralarda İdari Müdahale: 5651 sayılı Kanun uyarınca BTK ve RTÜK gibi kurumlar kamu düzeni gerekçesiyle dijital alana hızlıca müdahale edebilmektedir. Ancak kriz anlarında uygulanan sosyal medya bant daraltmaları veya siteye toptan erişim engellemeleri, suç oluşturan içerik yerine tüm platformu hedef aldığından milyonlarca kişinin haberleşme özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

D) Kamu Barışı ve Nefret Söylemi: Toplumsal barışı tehdit eden nefret söylemiyle mücadele hukuki bir gerekliliktir. Ancak nefret söyleminin veya dezenformasyon yasasının esnek yorumlanması, muhalif veya alternatif görüşlerin susturulması riskini beraberinde getirir.

E) Milli Güvenlik, Şeffaflık ve Araştırmacı Gazetecilik: Devlet sırrı kavramının sınırları, milli güvenlik gerekçeleri ve şeffaflık ilkeleri arasındaki denge demokrasilerin en hassas çatışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Milli güvenlik kavramının ucu açık ve muğlak biçimde tanımlandığı durumlarda idarenin eylemlerini denetimden kaçırma aracı haline gelmesi riski bulunmaktadır. Kamu zararı, yolsuzluk veya görevi kötüye kullanma iddialarını araştıran basın mensuplarının devlet sırrını ifşa suçlamasıyla engellenmesi veya cezalandırılması, kamu yararını ve toplumun haber alma hakkını doğrudan zedelemektedir. Bu noktada araştırmacı gazetecilik faaliyetleri ile devletin meşru güvenlik ihtiyacı arasındaki çizginin somut kriterlerle çizilmesi gerekmektedir.

F) Dijital Mecralarda İdari Müdahale ve Mevzuat Pratiği: 5651 Sayılı Kanun bünyesinde yer alan ve milli güvenlik ile kamu düzeninin korunmasını amaçlayan maddelerin uygulamadaki yansımaları ölçülülük ilkesi bakımından kritik sonuçlar doğurmaktadır. İdari kurumların gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yargı kararı olmaksızın müdahale yetkisine sahip olması ve kriz anlarında uygulanan sosyal medya bant daraltmaları veya toptan erişim engellemeleri, suç oluşturan içerik yerine tüm platformu ve kullanıcıları hedef almaktadır. İdarenin bu hızlı müdahale yetkilerinin oranlılığı ve yargısal denetim süreçlerine acilen dahil edilmesi zorunludur.

G) Unutulma Hakkı ile Kamu Yararı ve Basın Özgürlüğü Çatışması: İnternet ortamındaki kamuya açık arşivlerin ve haberlerin silinmesi taleplerinde, kamu yararı ile bireyin geçmişten arınma isteği karşı karşıya gelmektedir. Tarihsel arşiv niteliği taşıyan ve toplumun hafızasını oluşturan bilgilerin dijital mecralardan tamamen silinmesi, kamusal denetimi ve araştırmacı gazeteciliği imkansız kılabilir. Buna karşın, yargılanıp beraat etmiş veya geçmişteki bir olayı sebebiyle sürekli toplum önünde lekelenen bireylerin kişilik haklarının korunması da bir zorunluluktur. Bu çatışmada yargı organlarının kamuya mal olmuş kişiler ile sıradan bireyler ayrımını gözeterek adil bir dereceleme yapması şarttır.

6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk

A) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlerken Mahkeme, devlet müdahalelerini üçlü teste tabi tutar: Müdahale kanuni mi, meşru bir amaca dayanıyor mu ve demokratik toplumda gerçekten gerekli mi? Handyside - Birleşik Krallık kararında belirtildiği üzere ifade hürriyeti, sadece hoşa giden fikirleri değil, devleti veya toplumun bir kesimini sarsan, şok eden veya rahatsız eden düşünceleri de korur.

B) Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Hukuku Anlayışı: ABD Anayasası Birinci Değişikliği kamu gücünün ifade hürriyetini kısıtlamasını katı biçimde yasaklar. Serbest fikir piyasası teorisine dayanan bu sistemde yanlış veya nefret dolu fikirlerle mücadele sansürle değil,

daha fazla özgür tartışmayla yürütülür.

C) Almanya Sosyal Ağ Uygulama Kanunu Modeli: Almanya, büyük sosyal medya platformlarına yasa dışı içerikleri ve nefret söylemini silme zorunluluğu getirmiştir. Açıkça hukuka aykırı içeriklerin 24 saat içinde kaldırılmaması halinde ağır para cezaları öngörülür. Ancak bu model, şirketlerin ceza yememek adına meşru içerikleri de silmesine yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.

A) Bölgesel ve Ulusal Modeller: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, taraf devletlerin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerini kanunilik, meşru amaç ve demokratik toplumda gereklilik unsurlarından oluşan üçlü teste tabi tutmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Anayasa hukuku yaklaşımı ise serbest fikir piyasası teorisine dayanarak kamu gücünün ifade hürriyetini kısıtlamasını katı biçimde yasaklamakta; yanlış fikirlerle mücadelenin sansürle değil daha fazla özgür tartışmayla yürütülebileceğini savunmaktadır. Almanya'daki sosyal medya uygulamaları ise dijital platformlara yasa dışı içerikleri belirli sürelerde silme zorunluluğu getirerek özel şirketleri sorumluluk altına sokan farklı bir model sunmaktadır.

B) Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası Modeli: Avrupa Birliği bünyesinde yürürlüğe giren *Dijital Hizmetler Yasası*, dijital platformların yasa dışı içeriklerle ve dezenformasyonla mücadelesini küresel ölçekte yeniden şekillendirmektedir. Bu model, özel platformların keyfi içerik kaldırmasını önlemek adına kullanıcı haklarını, şeffaflık raporlamalarını ve kararlara karşı etkin itiraz mekanizmalarını zorunlu kılmaktadır. Yasa dışı içeriklerin çıkarılmasında idari yaptırımların sınırlarını çizerken platformların içerik moderasyon yükümlülüklerini bağımsız denetime açık hale getirmektedir.

7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri

A) Dereceli Müdahale ve Saydamlık Modeli: İnternet ortamındaki hak ihlallerinde platforma veya siteye toptan erişimin engellenmesi uygulamasına son verilmeli; *dereceli müdahale modeli* benimsenmelidir. Bu model uyarınca öncelikli olarak yalnızca ihlale konu içeriğin çıkarılması veya engellenmesi sağlanmalı, bu durumun teknik olarak imkansız olduğu hallerde ise aşamalı kısıtlama yöntemlerine başvurulmalıdır. Tüm müdahale süreçlerinin gerekçeleriyle birlikte kamuoyuna açık ve denetlenebilir bir saydamlık içinde yürütülmesi yasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

B) Bağımsız Medya ve İnternet Etik Kurulu: Yargı makamlarının üzerindeki aşırı dosya yükünü hafifletmek ve dijital mecralardaki uyuşmazlıkları hızlıca çözüme kavuşturmak amacıyla bağımsız bir özdenetim organı ihdas edilmelidir. Sivil toplum temsilcileri, akademisyenler, basın mensupları ve hukukçulardan oluşacak *Bağımsız Medya ve İnternet Etik Kurulu*, dijital alandaki

etik ve hukuki uyuşmazlıklarda tarafsız hakemlik yapmalı, yargısal süreçler öncesinde alternatif bir çözüm ve uzlaşma zemini sunmalıdır.

C) Ceza Kanunundaki Muğlak İfadelerin İlga veya Revize Edilmesi: Türk Ceza Kanunu bünyesinde yer alan ve belirsiz yapısı sebebiyle yargı uygulamalarında otosansüre yol açan düzenlemeler yeniden ele alınmalıdır. Özellikle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu ile cumhurbaşkanına hakaret suçu gibi maddelerde yer alan soyut ifadeler ilga edilmeli veya belirli, öngörülebilir kriterlerle revize edilmelidir. Sorumluluk normlarına açık, somut ve yakın tehlike koşulunun eklenmesiyle yargı içtihatlarının ifade özgürlüğünü koruyacak yönde tahkim edilmesi sağlanmalıdır.

8. Komisyon Tartışma Soruları

1. Kamu görevlileri ile siyasilerin eleştirilere karşı göstermesi gereken katlanma yükümlülüğü ile kişilik haklarının korunması arasındaki denge, ceza mevzuatında otosansür yaratmayacak biçimde nasıl somutlaştırılabilir?
2. 5651 sayılı Kanun kapsamında uygulanan bant daraltma ve platforma toptan erişim engelleme tedbirlerinin ölçülülük ilkesine aykırılığını gidermek adına hangi idari ve yargısal sınırlamalar getirilmelidir?
3. Kamu barışını koruma amacıyla ihdas edilen dezenformasyon ve nefret söylemi düzenlemelerinde, haklı sosyo-politik eleştirilerin cezalandırılmasını önleyecek açık, somut ve yakın tehlike kriteri mevzuata nasıl entegre edilmelidir?
4. Almanya'nın Sosyal Ağ Uygulama Kanunu örneğinde olduğu gibi dijital platformlara yasa dışı içerikleri silme yükümlülüğü getirilmesi, yargı yetkisinin özel şirketlere devredilmesi ve aşırı engelleme riskini Türkiyede doğurabilir mi?
5. Milli güvenlik ve kamu düzeni gerekçesiyle getirilen kısıtlamaların, halkın haber alma hakkı ve araştırmacı gazetecilik faaliyetleri üzerindeki baskısını sınırlayacak ideal denetim mekanizması tasarlanabilir mı nasıl?
6. Sosyal medya platformlarının özel mülkiyet hakları kapsamında algoritmik kısıtlamalar (gölge banlama) uygulaması ticari bir serbestlik olarak korunmalı mıdır, yoksa dijital mecraların kamusal alan niteliği gözetilerek tam şeffaflık ve yasal denetim zorunluluğu mu getirilmelidir?
7. Siyasi eleştiri ve kişilik haklarının ihlali iddialarında ceza soruşturmalarının yarattığı caydırıcı etkiyi önlemek amacıyla, bu uyuşmazlıkların ceza hukuku kapsamından çıkarılarak yalnızca tazminat hukuku ve alternatif uzlaşma mekanizmalarıyla çözülmesi bir politika seçeneği olabilir mi?
8. Kriz, felaket veya toplumsal olay anlarında idari makamlarca alınan acil dijital

kısıtlama kararlarının denetiminde, bilişim ve ifade hürriyeti alanında uzmanlaşmış ihtisas mahkemelerinin yargısal onay süreci nasıl yapılandırılmalıdır?

9. Yasal yaptırımlar ve devlet kısıtlamaları yerine bağımsız medya özdenetim kurullarının ve kamuya açık doğrulama mekanizmalarının hukuki statüye kavuşturulması, dezenformasyonla mücadelede yeterli bir alternatif sunabilir mi?
10. Bireylerin geçmişteki verilerinin silinmesini talep etme hakkı (unutulma hakkı) ile toplumun haber alma hakkı ve tarihsel arşivlerin korunması çatıştığında, bu dengenin gözetilmesinde nihai yetki devletin yargı organlarında mı olmalıdır, yoksa platformların kendi özdenetim mekanizmalarında mı?

9. Ekstra Okuma Listesi

- Akdeniz, Y. & Altıparmak, K. (2020). *İnternet ve İfade Özgürlüğü Raporu*. İnsan Hakları Ortak Platformu.
- İnceoğlu, Y. (2018). *Nefret Söylemi ve Medya*. Ayrıntı Yayınları.
- Sözeri, C. (2021). *Türkiye'de Medya Siyasallığı ve Otosansür Mekanizmaları*. İletişim Yayınları.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (2011). *34 Sayılı Genel Yorum: İfade ve Düşünce Özgürlüğü*.
- Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu (2016). *Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Ceza Mevzuatına İlişkin Görüş*.
- Freedom House (2023). *Freedom on the Net: Türkiye Raporu*.
- Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) (2022). *Türkiye'de Gazetecilik ve Dijital Sansür Raporu*.
- Sivil Haklar Defenders (2021). *Türkiye'de SLAPP (Stratejik Davalar) ve Gazetecilere Yönelik Hukuki Baskılar*.

KAYNAKÇA

11. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948): https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights
12. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950): https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur
13. Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act - DSA): https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2065
14. AİHM Handyside - Birleşik Krallık Kararı (1976): https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499
15. AİHM Castells - İspanya Kararı (1992): https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57772
16. AİHM Delfi AS - Estonya Kararı (2015): https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105
17. AİHM Magyar Jeti Zrt - Macaristan Kararı (2018): https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187930
18. AİHM Cumpănă ve Mazăre - Romanya Kararı (2004): https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67828
19. Anayasa Mahkesi Yaman Akdeniz ve Diğerleri Kararı (2014): https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/3986
20. Anayasa Mahkemesi Hikmet Lea Kural Kararı (2018): https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/32768
21. Anayasa Mahkemesi Keskin Kalem Yayıncılık Pilot Kararı (2021): https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14884
22. Anayasa Mahkemesi Wikipedia (Wikimedia Foundation) Kararı (2019): https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/15977
23. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Mevzuat): https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf
24. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Kanunu: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf
25. Türk Ceza Kanunu (5237 Sayılı Kanun): https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf
26. Venedik Komisyonu Türkiye Ceza Kanunu Raporu (2016): https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e
27. UNESCO İfade Özgürlüğü ve İnternet Yönetişimi Raporu: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232422
28. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Türkiye İfade Özgürlüğü Raporu: https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkey-freedom-of-expression-and-media-freedom-under-threat